
NADA BEROŠ □ Zagreb

Razgovor vodila: TIHANA BERTEK □ Portal VoxFeminae, Zagreb

sl.1. Nada Beroš uz rad „Ženska kuća“ Sanje Iveković

TIHANA BERTEK: Muzeji suvremene umjetnosti razlikuju se od drugih muzeja po tome što predstavljaju umjetnost koja je na određeni način „buntovnička“, koja probija granice ustaljene umjetničke prakse i mijenja naše razumijevanje onoga što umjetnost uopće jest.

NADA BEROŠ: Upravo je zato pred muzejima suvremene umjetnosti paradoksalan zadatak: s jedne strane trebaju se baviti umjetničkim praksama koje se kritički postavljaju prema povijesti umjetnosti, institucijama i stvarnosti općenito, a s druge strane muzealizirati te prakse, odnosno očuvati ih unutar institucije iz koje žele iskoračiti, čime one gube ili barem „omekšavaju“ svoju političku dimenziju.

Zbog tih kompleksnih zadataka mnogi od nas muzeje suvremene umjetnosti percipiraju kao getoizirani prostor za elitnu manjinu u kojemu se ne osjećamo sasvim ugodno, koji nam je često teško razumljiv i pomalo stran. Međutim, muzej je prije svega javni prostor, jer posjeduje potencijal pokretanja dijaloga u društvu, objašnjava Nada Beroš, muzejska savjetnica i donedavna voditeljica Odjela za pedagošku djelatnost u Muzeju

suvremene umjetnosti (MSU) u Zagrebu.¹

Ona smatra da upravo pedagoški odjel muzeja ima važnu ulogu u pokretanju dijaloga jer prostor samog muzeja premješta izvan njegovih fizičkih granica, ubacuje se u mnoge formalne i neformalne oblike obrazovanja u lokalnoj i široj zajednici i na taj se način otvara prema različitim problemima dajući svoj doprinos društvu.

S Nadom Beroš razgovarale smo o njezinu radu u MSU-u, o edukativnim programima u muzeju namijenjenima različitim skupinama posjetitelja, predrasudama prema suvremenoj umjetnosti, ali i o odnosu politike prema kulturi u Hrvatskoj.

T. B.: Odnedavno ste u mirovini, no radili ste u MSU-u više od 20 godina. Možete li nam reći kako je izgledao vaš put do Odjela za pedagošku djelatnost i kako se sam Muzej u tom razdoblju promijenio?

N. B.: Kada sam se u siječnju 1994. zaposlila u MSU-u – u to je vrijeme bio smješten u gornjogradskoj palači Kulmer – opis moga radnog mjesta bio je *kustosica za izložbenu i pedagošku djelatnost i odnose s javnošću*.

¹ Nada Beroš. Imperativ oduzimanja nula. *Život umjetnosti*, 88/2011.

sl.2. Integracijska radionica „Predstava po plakatu Borisa Bućana” u koju su bila uključena djeca azilantata. Radionica Krune Tarle, 2016.

sl.3. Program 'Pristup: slijepe i slabovidne osobe uz 'Reljefometar' Vjenceslava Richtera u stalnom postavu MSU-a'

Na to sam mjesto došla s dugogodišnjim iskustvom profesorice likovne umjetnosti u srednjoj školi, a usporedno sam radila u medijima, pisala likovne kritike, uređivala likovne rubrike u stručnim časopisima i na Hrvatskom radiju.

Bilo je to kompleksno vrijeme, usred rata, a mnogi poput mene morali su raditi i po nekoliko poslova istodobno, ne zbog velikih ambicija nego iz puke nužde. Dok su neki moji kolege povjesničari umjetnosti i kustosi pronalazili načina da u tranzicijskim 1990-ima otvaraju galerije, osnivaju privatne časopise, bave se preprodajom umjetnina, ja sam imala sreću, pa čak i povlasticu, što sam se našla u instituciji koja je početkom 1990-ih znala držati glavu iznad vode, premda ju je to često znalo koštati financijske i druge potpore nadležnih tijela.

Zapravo sam s velikim zadovoljstvom učila od kolega koji su imali važne međunarodne kontakte i iskustvo. Oni nisu htjeli spuštati kriterije i organizirati izložbe domoljubnog kiča kakve su tih godina preplavile muzeje i galerije. Trebalo je u tim okolnostima imati odvažnosti i nastaviti profesionalno raditi svoj posao, *učiti kroz djelovanje*, a ne unositi dodatni nered u već kaotično stanje u kulturi, pa sam tako i ja prionula sustavnom bavljenju pedagoškom djelatnošću.

Premda su materijalne okolnosti bile nepovoljne, nije nam nedostajalo entuzijazma i kreativnosti. Prilagođivali smo izložbene prostore na Katarininu trgu za predavanja, tribine, radionice. Svi edukativni programi bili su besplatni i pomalo su se u njih počele uključivati različite skupine. Među prvima u Hrvatskoj prepoznali smo marginalizirane skupine društva kao publiku. Recimo, radili smo s Odgojnim zavodom iz Turopolja i sa ženskom kaznionicom iz Požege. To se danas naziva „nova publika”. U nas se najčešće deklarativno i populistički teži njezinu „razvoju”, kao što možemo vidjeti iz nedavno završenog natječaja Ministarstva kulture.

T. B.: Kako je preseljenje u novu zgradu utjecalo na program i publiku Muzeja?

N. B.: Sredinom 1990-ih u našem adresaru bilo je oko tisuću adresa, a oko 10 000 ljudi u godini posjećivalo je Muzej. To su uglavnom bili kulturnjaci, umjetnici, visokoobrazovana, tzv. elitna publika. U novoj zgradi, u kojoj smo prvi put dobili i specijalizirane prostore za

edukaciju, posjećenost je povećana deset puta. Čim se promijenio format, možete planirati i drugačije sadržaje. Tada smo prvi put imali i stalni postav *Zbirke u pokretu* (čiji smo autori kolega Tihomir Milovac i ja), pa su i edukativni programi mogli biti planirani i po nekoliko godina unaprijed.

Sve do prije četiri godine (do 2015.) bila sam jedina zaposlenica u Pedagoškom odjelu, ali radila sam s brojnim vanjskim suradnicima iz različitih struka, ali i s pripravnicima. Naša je specifičnost bio program koji sam pomalo disleksično nazvala *Eduakcija*. Uz redovite programe to su bili vrlo kratki, invazivni, gotovo gerilski 10-minutni „upadi” u prostor. Primjerice, 2010. imali smo oko 370 edukativnih programa, a MSU je i nagrađen Godišnjom nagradom Hrvatskoga muzejskog društva za 2010. za iznimna ostvarenja u muzejskoj struci i u promicanju suvremene umjetnosti među različitim skupinama publike.

Moja je ideja bila u edukativne programe uključiti što više ljudi iz Muzeja, ali i kolege iz drugih institucija te „slobodnjake”. Također, potaknula sam i tzv. *internu edukaciju* – prije početka svake nove izložbe bili su pozvani svi zaposlenici, od administrativnoga i tehničkog osoblja do zaposlenika u dućanu – da zajedno s kustosom ili kustosicom prođu kroz izložbu. Velik broj zaposlenika odazivao se na te susrete i uvjeren sam da su nakon toga bili motiviraniji za svoj posao.

T. B.: Sviđa mi se naziv *Eduakcija* jer posjećivanje muzeja i obrazovanje po pravilu shvaćamo kao relativno pasivne aktivnosti u kojima samo nešto pijamo (pri čemu nas netko drugi vodi), a u tom je programu takav koncept izokrenut. Na tragu toga, možete li nam reći kada dolazi do takve promjene u funkciji muzeja, odnosno kada oni prestaju biti samo mjesta na kojima se čuvaju i izlažu umjetnička djela ili predmeti i počinju se otvarati prema široj javnosti?

N. B.: Postoji „tradicionalna” definicija muzeja koja u fokus stavlja skupljanje, čuvanje, konzerviranje i zaštitu građe, no u posljednjih 20-ak godina profilirala se po mome mišljenju najvažnija funkcija muzeja – interpretacija. Mnogi i dalje percipiraju muzeje ponajprije kao mjesta koja skupljaju neke dragocjene predmete iz prošlosti na kojima se najčešće samo taloži prašina. Naravno, kad ti predmeti ne bi bili interpretirani, a to je ono što muzeji čini, muzeji zaista ne bi imali smisla.

Često volim spominjati tvrdnju kanadskog stručnjaka Barryja Lorda: *Muzej nije o predmetima, muzej je o ljudima*. Već iz te definicije vidimo da je promijenjena ideja o tome čemu muzej služi, no i dalje postoji određeni otpor prema takvoj ulozi muzeja, često čak i unutar samih muzeja. Primjerice, kada sam se 2013. natjecala za ravnateljicu MSU-a, predložila sam ideju *dvosmjernog muzeja*, no gradske strukture koje su o tome odlučivale to su mi zamjerile, uz komentar da je cijela moja koncepcija proizašla iz pedagoškog rada. Kao da je to nešto negativno!?

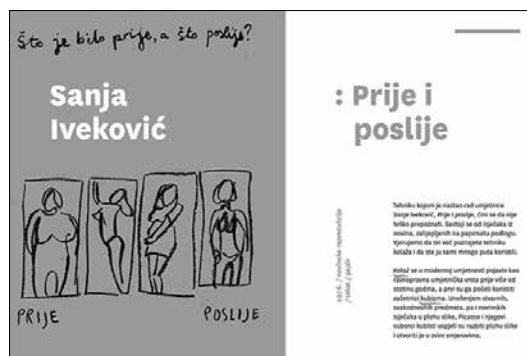
T. B.: U sklopu MSU-ove biblioteke „Čitanje umjetnosti“, koja djeci i mladima približava pojmove iz umjetnosti, objavljena su tri naslova: *Zgode iz Mihine sobe*, *Zar je to umjetnost?* i *Početnica za konceptualce*. Koliko sama muzejska pedagoginja u pripremi takvih publikacija mora na neki način iznova sagledati djela i teme koje želi približiti ciljanoj skupini, pogotovo djeci, kako bi ih predstavila na prikladan način?

N. B.: Na osmišljavanju i izradi spomenutih knjiga radila sam uvijek s mladim osobama, dizajnericama, studentima i učenicima jer mislim da je međugeneracijski dijalog vrlo bitan, kao i timski rad. On uistinu obogaćuje sve uključene. Primjerice, na knjizi *Zar je to umjetnost?* radila sam s tri mlade dizajnerice, u to vrijeme još studentice (Tessom Bachrach Krištofić, Dinom Milovčić i Frankom Tretinjak), i sa svojom tadašnjom pripravnicom Hanan El Sayed. Htjela sam da upravo ona radi na interaktivnim zadacima za klince, a knjigu smo uspjele objaviti i na engleskom jeziku. Na *Početnici za konceptualce* radila sam pak s dvije netom diplomirane dizajnerice, Klasjom Habjan i Zitom Nakić, koje su uvelike odredile smjer knjige. Nažalost, unatoč njezinu velikom uspjehu među čitateljima i kritičarima, nismo dobili pristanak Uprave da i tu knjigu objavimo na engleskom jeziku, premda smo osigurali financijska sredstva i premda knjiga prije svega afirmira zbirke MSU-a.

T. B.: Je li radove suvremene umjetnosti, koje mi odrasli često smatramo teško razumljivima i nepristupačnima, djeci teže ili lakše prenijeti nego odraslima?

N. B.: U praksi se pokazalo da djeca s lakoćom prihvaćaju i razumiju suvremenu umjetnost, posebice konceptualnu. Mnogi od njih već nekoliko godina redovito dolaze u MSU, otvoreni su za nova iskustva i osjećaju se slobodnima u muzeju. I mi se katkad iznenadimo njihovim odgovorima na „teška“ pitanja i, naravno, „okoristimo“ se time u svom radu. Na promociji *Početnice* bilo je dosta nastavnika, čak i profesora s Akademije likovnih umjetnosti koji su nam rekli da će ta knjiga pomoći i njima u nastavi. Mnogi od njih u obveznim školskim programima i ne dođu do teme suvremene umjetnosti, a vrlo su malobrojni nastavnici koji redovito dolaze u muzej jer im je u praktičnom smislu najčešće teško „ugurati“ posjet muzejima u minimalnu satnicu likovnog odgoja.

T. B.: Koja je za vas bila najizazovnija ciljana skupina? Koga je najteže privući u muzej i zadržati?

N. B.: Ne biste vjerovali – to su umirovljenici! Već od 2010. krenuli smo s mjesečnim programom pod nazivom *Pristup*. Ti su programi ponajprije bili namijenjeni osobama s invaliditetom, a imali smo kontinuiranu suradnju sa Savezom gluhoslijepih osoba *Dodir*, koji nam je omogućio besplatan prijevod na znakovni jezik za naše programe. U multimedijskoj dvorani *Gorgona* održavali smo filmske projekcije probiranih filmova za umirovljeničku dob (*Zimzeleni filmski klub*) kako bismo potaknuli diskusije nakon projekcija. To je dobro funkcioniralo nekoliko mjeseci, ali se broj posjetitelja tih programa sve više smanjivao te na kraju, s gledišta naše Uprave, to više nije bilo ekonomski održivo i ugašeno je. Kada sam tražila uzroke slabijem posjetu umirovljenika (naravno, uzevši u obzir činjenicu da većina njih pripada najsiromašnijem dijelu stanovništva), ispostavilo se da je bilo vrlo teško pronaći adekvatno vrijeme za posjet. Naime, stariji ljudi, ako su u domovima umirovljenika, imaju zadanu dnevnu rutinu (ručak, večera, odmor) i teško ju je mijenjati. Naše radno vrijeme, nažalost, nije prilagođeno ni drugim brojnim posjetiteljima koji bi željeli sudjelovati u programima nakon 18 sati.

T. B.: Za kraj, kada govorimo o položaju ustanova u kulturi u Hrvatskoj danas, što biste naveli kao glavne probleme? Je li to nedostatan financiranje, nerazumijevanje uloge i važnosti muzeja, jaz između uprave i stručnih djelatnika...?

N. B.: Najveći je problem način na koji se sama država odnosi prema kulturi. Proračunska izdvajanja za kulturu najmanja su od svih državnih resora, a ako se za koji promil i povećaju, to je samo zato da se na trenutak ušutka kulturna javnost. Nažalost, mnogi i dalje smatraju da je kultura nebitna, da je samo potrošač državnog novca, i dokle god se ne stvori slika da i kultura sudjeluje u razvoju društva, neće biti dovoljno sredstava za nju. Primjerice, Grad Zagreb, na čelu s gradonačelnikom Bandićem i njegovim koalicijskim partnerima, ove je godine predvidio samo 300 000 kn za kupnju novih izložaka za sve zagrebačke muzeje!

A mnogi muzeji nemaju dovoljno sredstava ni za tzv. hladni pogon. U MSU-u je to također velik problem – organiziraju se brojni *eventi* kako bi se pokrili troškovi održavanja koje bi Grad kao osnivač i glavni financijer trebao pokrivati. Problem je kad ti *eventi* zbog komercijalnih razloga zakorače u izložbene prostore i postanu

sl.4. „Početnica za konceptualce“, biblioteka „Čitanje umjetnosti“, MSU

prioritet pred temeljnom zadaćom muzeja. A opravdavaju se dolaskom tobožnje „nove publike”. Podsjetit ću vas na skandal oko izložbe trofejnog FIFA pokala Svjetskoga nogometnog prvenstva 2014. u izložbenom prostoru MSU-a, koji je prelio ionako punu čašu, pa je nekolicina kustosa MSU-a morala otvorenim pismom prosvjedovati u javnosti, po cijenu maltretiranja i mobinga od Uprave MSU-a, koja se oglušila na njihove stručne primjedbe.

Činjenica je da većini muzeja nedostaje sredstava i osoba za normalno funkcioniranje, a katkad im nedostaje i motivacije. Mnogi su, naime, na vlastitoj koži osjetili da se ne mogu boriti protiv vjetrenjača. Pitanje je kako izaći iz toga začaranog kruga. Osobno, borila sam se protiv tih institucionalnih i društvenih vjetrenjača koliko god sam mogla, a sada kad sam u mirovini, činit ću to još slobodnije i još ciljanije. Vjerujem da se edukacijom i dijalogom, borbom za humanističke vrijednosti, a protiv korumpiranosti i nazadnjaštva u društvu mogu dogoditi promjene, makar išle i malim koracima. Uporno ću volonterski i dalje raditi na tome da se stvore uvjeti i pozitivnija društvena klima, u nadi da bar buduće generacije mladih neće dopustiti da ih se teškim utegom sunovraća u prošlost.

Preuzeto s portala VoxFeminae,
rubrika „Kultura”, 30. prosinca 2017.

Zahvaljujemo autorici Tihani Bertek i portalu VoxFeminae.

EDUCATION AND DIALOGUE AGAINST CORRUPTION AND BACKWARDNESS IN SOCIETY

Nada Beroš, museum adviser and until recently head of the education department in the Museum of Contemporary Art in Zagreb, recently talked to Tihana Bertek about her work in the MCA (MSU in Croatian), about educational programmes in the museum intended for various groups of visitors, prejudices about contemporary art and the stance of politics in Croatian to culture. Contemporary art museums, opines Nada Beroš, are faced with a paradoxical task: they have to engage with artistic practices that have critical stances to art history, to institutions and reality in general and so while they are enshrining these practices in the museum, the very institution from which the artists would distance themselves, they are also negating, or at least toning down, their political dimensions. She thinks that the educational department has an important role in sparking off a dialogue, for it shifts the space of the actual museum beyond its physical boundaries, inserting itself into many formal and informal kinds of education in the local and in the wider community and opens itself up to various problems, thus making its contribution to society.